

Старинець Г.В.

викладач,

*ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я. Франка»*

ДЕЯКІ ФОРМИ Й МЕТОДИ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ СЛОВЕСНОСТІ В ПЕДКОЛЕДЖІ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ

У процесі реформування сучасної освіти в Україні гостро постає питання необхідності підвищення рівня культури мовлення школярів та студентів. З кожним роком зростає потреба в умінні читати, створювати тексти, виголошувати їх перед аудиторією, дотримуючись при цьому норм літературної мови. Тому викладачі навчальних закладів, які готують майбутніх учителів початкової школи, прагнуть дати своїм випускникам не лише знання, а й навчити ними користуватися, адже від рівня сформованості культури професійного мовлення студентів – майбутніх педагогів – значною мірою залежить розвиток нашої країни. Його важливість визначається тим, що українська мова – одна з провідних дисциплін у початковій школі. Вона не тільки предмет, а й засіб навчання основ усіх наук. Незаперечним є факт, що професійна майстерність та загальна культура вчителя значною мірою впливає на формування особистості школяра. Актуальним на сьогодні є питання не лише мовного етикету вчителя, а й питання його мовного стилю. Цей стиль характеризується передусім бездоганним володінням нормами української літературної мови.

Мета статті – викласти основні форми й методи роботи на заняттях з мови та літератури, які сприяють формуванню навичок спілкування державною мовою.

Питання культури мовлення загалом та культури усного і писемного мовлення учнів старшої школи і студентів, звичайно, досліджують мовознавці та сучасні методисти. Зокрема це питання було предметом дослідження провідних вітчизняних учених, таких як

В.О. Александрова, В.С.Єгорова, а також педагогів-методистів О. Біляєва, Л. Варзацької, М. Вашуленка, С. Карамана, В. Мельничайко, М. Пентилюк, які працювали над оновленням змісту мовної освіти, приділяли особливу увагу розвитку зв'язного мовлення. Проте, незважаючи на спроби науковців дослідити культуру мови, мовлення нашого суспільства, усе ж залишається проблемним питання чистоти мови та мовлення, розробки нових, сучасних, форм та методів роботи з метою формування навичок спілкування державною мовою.

Згідно з концепцією «Нова українська школа» формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості є предметною метою навчання української мови в школі; а формування компетентного читача, його долучення через художню літературу до фундаментальних цінностей і культури – предметною метою навчання української літератури. Однією з основних ключових компетентностей, зазначених у цьому документі. є спілкування державною мовою. Для формування однієї з ключових компетентностей сучасної освіти – спілкування державною мовою – пропонуємо застосовувати на заняттях зі словесності такі форми і методи роботи.

1. Редагування текстів, речень та окремих словосполучень з метою заміни їх нормативними відповідниками. Це складний процес, який передбачає відбір мовних засобів для перебудови мовних одиниць. У сучасній методичній науці існує класифікація помилок, яка визначає поділ їх на орфографічні, пунктуаційні та граматичні. Найбільш «складними» для сучасного учня є граматичні помилки. Природа їх визначається порушеннями у словотворенні, формотворенні і побудові словосполучень та речень. Сучасні дослідники (В. Капінос, В. Мельничайко) розрізняють морфологічні та синтаксичні помилки; до них відносять неправильне утворення слова, помилкове утворення форм слова, неправильна побудова словосполучень та речень, вживання однотипних конструкцій. До окремої групи відносять порушення лексичних і стилістичних норм. Більшість з них спричинені бідністю словникового запасу молодого покоління та низьким рівнем сформованості мовленнєвих умінь і навичок. Під навчальним редагуванням розуміють роботу з

виправлення помилок, допущених у тексті чи власних висловах, тобто внесення певних змін з урахуванням найрізноманітніших як суто мовних, так і позамовних факторів. Варто зауважити, що методисти рекомендують спочатку давати завдання, в яких поряд з помилково побудованими мають бути і правильні структури, це примусить студентів уважніше аналізувати кожне слово чи речення. Пропонуємо два завдання різного рівня складності на редагування словосполучень з неправильно утвореними дієприкметниками.

Завдання 1. Серед поданих словосполучень знайдіть і запишіть правильний варіант.

Керуючий заводу / керівник заводу, ведучий фахівець / провідний фахівець, початкуючий поет / поет-початківець, вступник / вступаючий, зволожуючий крем / зволожувальний крем, знеболювальні ліки / знеболюючі ліки, прилегла територія / прилягаюча територія, діюче законодавство/ чинне законодавство, заспокоюючі таблетки / заспокійливі таблетки, охочий / бажуючий.

Завдання 2. Підкресліть правильні словосполучення. Неправильні виправте і складіть зі скоригованими варіантами речення.

Завідувач кафедри, діючі особи, граючий у команді футболіст, кусюча муха, терплячий чоловік, незатухлий вулкан, командував армії, пояснювальна записка, страйкуючі на майдані шахтарі, запам'ятайте слідуєчі речення, існуючі ціни, ходячий анекдот, зряча людина, плаваючий графік роботи, визначальний чинник.

2. Розробка та реалізація проекту про значущість української мови в розбудові міцної держави. Виконання роботи завжди починається з проектування, **планування** самого проекту. Обов'язкова умова кожного проекту – дослідницька робота, яка полягає у пошуку інформації, яка потім обробляється і представляється учасникам проектної групи. Кінцевим результатом роботи над проектом є продукт, створений учасниками проектної групи в ході вирішення поставленої проблеми. Завершальним етапом проекту має стати презентація продукту. Отож, пропонуємо поділити учасників проекту на три групи:

Завдання для першої групи: підготувати мультимедійну презентацію «Українська мова як чинник національної ідентичності». Студенти колективно розробляють невеликі виступи і слайди до них,

на яких подають такі відомості: дві «літературні мови» в історії формування української нації; «стара» українська літературна мова (XIV–XVIII ст.); «нова» українська літературна мова (від кінця XVIII ст.); роль мови у консолідації «підросійських» та «підавстрійських» українців; роль мови у формуванні українського національного руху кінця XIX ст. Ці матеріали будуть цікавими для школярів усіх вікових груп, можуть використовуватись студентами під час проходження педагогічної практики.

Завдання для другої групи: створення та презентація альбому (газети, буклета, міні-підручника) «Потенційні чинники авторитету мови в сучасній українській державі». Пропонуємо студентам звернути увагу на такі питання: мова політики, зміни у мові політики на масмедійному ринку, мовне законодавство про службове використання мови; створення умов для поширення авторитету рідної мови в інших державах (Литовська Республіка, Франція, США).

Завдання для третьої групи: розробити і провести зі студентами І курсу мовний конкурс-змагання, під час якого виявити знавців мови. Завдання для конкурсу не обов'язково повинні виявляти фактичні знання з мови, а й мовну ерудицію, освіченість, загальну культуру. Це можуть бути завдання такого плану: виправити помилки в рекламі, ввести в речення слова-пароніми, виявити алогізми в переліках (*Київська область строката щодо якості доріг; Реалізуємо гуртом і вроздріб тканини шторні, вовняні, для спецодягу*) та інші.

Мета такого проекту – навчити студентів працювати самостійно, здобуваючи нові знання, усвідомити роль мови як вагомого чинника у формуванні особистості громадянина України.

3. Пошук інформації про письменників, які, не володіючи з дитинства українською, свідомо почали писати цією мовою, виявляти свою громадянську позицію (Петро Гулак-Артемовський, Григорій Квітка-Основ'яненко, Амвросій Метлинський, Іван Котляревський, Марко Вовчок та інші).

Пропонуємо студентам ознайомитись з уривками з біографії І.П. Котляревського:

«Діставши початкову освіту, як водилося тоді, у місцевого дяка десятирічний Іван Котляревський у 1780 році пішов учитися в

семінарію в Полтаву. У ній майбутній письменник ґрунтовно вивчав латинську, німецьку, французьку і російську мови (польську вивчав сам), а також риторику, піітику, богослов'я, арифметику, західноєвропейські й античну літератури. Захопившись віршуванням, він до будь-якого слова умів майстерно добирати дотепні і вдалі рими, за що семінаристи прозвали його «римачем». Згодом І.П. Котляревський почав працювати вчителем у поміщицьких маєтках на Полтавщині, де мав можливість глибше спостерігати за життям простого люду. Він бував на зборищах та іграх народних, сам брав участь у них, записував пісні, приказки, вдалі жарти, перекази, а на ярмарках часто слухав лірників та кобзарів. Все побачене й почуте збагачувало Котляревського і знадобилося в його творчості. Саме в роки вчителювання (1794-1796) він почав працювати над першими трьома частинами поеми «Енеїда».

«Серед порівняно невеликого за обсягом літературного доробку І.Котляревського першим твором за часом написання і за значенням є поема «Енеїда». Вихід її у світ був епохальним за своєю значущістю явищем в духовному житті українського народу. Іван Котляревський утверджував в ній безсмертя свого народу, підносив його самобутню історію, культуру, мову за дуже тяжких для України часів, коли Росія перетворила її на свою колонію, ліквідувала рештки української державності, знищила Запорізьку Січ, остаточно покріпачила селянство. Це був час, за влучним висловом академіка О. Білецького, «коли політичні обставини поставили під знак запитання право на існування української мови, українського народу. Бути йому чи не бути? Бути! – відповів на весь свій могітній голос полтавський поет». Він перший у нашій літературі взяв усе краще з книжної мови і поєднав це з багатствами народної мови. За це М.Рильський слушно назвав його Коперником українського слова. З уст героїв І. Котляревського полилася багата, соковита і різнобарвна українська мова».

«Творцю «Енеїди» Т. Шевченко присвятив вірш «На вічну пам'ять Котляревському» (1838), якого порівняв зі співучим солов'єм та назвав «кобзарем» і «батьком». 1845 р., перебуваючи у Полтаві, Шевченко зробив замальовку будинку Котляревського».

Після ознайомлення застосовуємо технологію «Велике коло», пропонуємо висловитись усім студентам з приводу питання «Вплив І.Котляревського на формування літературної української мови».

Отже, спілкування державною мовою – одна з ключових компетентностей як школярів, так і студентів педагогічного коледжу – майбутніх учителів. Про її сформованість свідчить безліч чинників, зокрема уміння доречно використовувати лексику і фразеологію, володіння техніками спілкування, вдала побудова монологів та діалогів, дотримання норм наголошування, вимови звуків, вживання граматичних форм слів. Формування цієї компетентності відбувається протягом усього часу здобуття освіти, як під час занять, так і в позаурочний час. Зважаючи на глобалізований характер освіти, прагнення особистості досягнути професійного успіху, формування належного рівня мовної компетентності є абсолютно необхідним чинником. Саме він у поєднанні з іншими компетентностями дасть якнайкращий результат на довгу перспективу.

Список використаних джерел:

1. Александрова В.О. Мовленнєва культура сучасної молоді / В.О. Александрова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – № 8 (ч. 2). – С. 7–11.
2. Гошовська О. Формування ключових компетентностей учнів на уроках української мови та літератури через мовленнєву діяльність.
3. Єгорова В.С. Культура мовлення сучасної молоді / В.С. Єгорова. Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2010. – Вип. 9. – С. 74–78.
4. Жовтобрюх М.А. Культура мовлення і школа / М.А. Жовтобрюх. Культура слова: респ. міжвід. зб. – К.: Наукова думка, 1988. – Вип. 34. – С. 3–10.
5. Куляс П. Вправи для редагування/ П.Куляс // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 32–36.
6. Кучерук О. Редагування тексту в шкільному курсі української мови // Оксана Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 4. – С. 14–17.